ARCHIWUM KRYMINOLOGII, T. XXIX–XXX, 2007–2008
PL ISSN 0066-6890

Irena Rzeplińska

Profesor Zofia Ostrihanska

Profesor Zofia Ostrihanska po zakończeniu II wojny światowej wraz z matką i siostrą przyjechała do Warszawy z Indii, gdzie ukończyła liceum i działała w harcerstwie (uzyskawszy stopień podharcmistrzyni). W Indiach znalazła się wśród pięciu tysięcy innych zesłańców – wywieziona wraz z matką i siostrą ze Lwowa w czerwcu 1940 r. do Marijskiej Autonomicznej SSR, następnie zwolniona, w grupie ludności cywilnej opuściła ZSRR, ewakuowana do Teheranu, a stamtąd do Indii.

Ukończyła dwa kierunki studiów na Uniwersytecie Warszawskim: w zakresie psychologii (w 1952 r.) oraz prawa (w 1955 r.). Zaczęła pracować zawodowo w 1949 r. jako kurator zawodowy dla nieletnich w Sądzie dla Nieletnich dla m.st. Warszawy, a następnie w Oddziale Oświaty Dzielnicowej Rady Narodowej Warszawa Stare Miasto. W 1955 r. rozpoczęła pracę jako asystent w Zakładzie Kryminologii Instytutu Nauk Prawnych PAN, kierowanym przez prof. Stanisława Batawię, a następnie kolejno jako adiunkt, docent doktor habilitowany i profesor nauk prawnych. W październiku 1997 r. prof. Zofia Ostrihanska odeszła na emeryturę z INP PAN.

W 1966 r. Rada Naukowa Instytutu Nauk Prawnych PAN nadała prof. Zofii Ostrihanskiej stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy: *Problematyka społecznej prognozy w odniesieniu do nieletnich recydywistów*. Rozprawę habilitacyjną stanowiła praca: *Wielokrotni recydywiści w świetle badan kryminologicznych i psychologicznych*, za którą otrzymała w 1976 r. stopień doktora habilitowanego. Obydwie prace zdobyły nagrody: doktorska – pierwszą nagrodę w konkursie „Państwa i Prawa" na najlepsze prace habilitacyjne i doktorskie, habilitacyjna – nagrodę Sekretarza Wydziału I PAN. W 1993 r. Prezydent RP nadał prof. Zofii Ostrihanskiej tytuł naukowy profesora nauk prawnych.

Od roku akademickiego 1985/1986 prof. Zofia Ostrihanska wykładała i prowadziła seminaria magisterskie na Wydziale Nauk Społecznych (Sekcja Pedagogiki) Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, ponadto wykłady z psychologii na studium doktoranckim w Instytucie Nauk Prawnych PAN, a w roku akademickim 1984/1985 wykładała kryminologię kliniczną w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW.

Przez cale życie naukowe prof. Zofia Ostrihanska związana była z powołanym przez profesora Stanisława Batawię Zakładem Kryminologii w INP PAN, tamże osiągając kolejne stopnie naukowe i tytuł profesorski i kierując zakładem w latach 1984–1989. Była uczennicą i bliską współpracownicą prof. Batawii. Najwcześniejsze jej prace to badania kryminologiczne i psychologiczne nad recydywistami, badania

longitudinalne nad nieprzystosowaniem społecznym dzieci i młodzieży oraz zagadnienia prognozowania kryminologicznego. Badania nad nieprzystosowaniem społecznym dzieci kontynuowała na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, analizując rozmiary nieprzystosowania społecznego uczniów warszawskich szkół podstawowych. Młodzież nieprzystosowana społecznie została oceniona w dalszej perspektywie – w badaniach katamnestycznych (wspólnie z prof. D. Wójcik). Dalsze losy uczniów nieprzystosowanych społecznie ukazane zostały w książce z 1997 r. Do pionierskich trzeba zaliczyć badania nad normą poszanowania cudzej własności w zachowaniu uczniów szkół podstawowych.

Wspólnie z dr B. Szamotą i prof. D. Wójcik prof. Ostrihanska opublikowała do dziś aktualną pracę o młodocianych sprawcach przestępstw o charakterze chuligańskim. Do nowości w podejmowanej w kryminologii problematyce badawczej zaliczyć trzeba badania nad pracą mężczyzn nadużywających alkoholu, osobami uchylającymi się od pracy i, jedne z pierwszych w polskiej kryminologii, badania nad funkcjonowaniem regulacji prawnej odnoszącej się do określonego przez decydentów problemu społecznego – ustawy z 1982 r. o postępowaniu wobec osób uchylających się od pracy. Badania (prowadzone wraz z dr hab. I. Rzeplińską) nad problemem tzw. pasożytnictwa społecznego i sensownością jego penalizacji stały się poważnym argumentem na rzecz uchylenia tej ustawy.

Wiedza psychologiczna prof. Ostrihanskiej i zainteresowanie badaniami nad osobowością sprawcy przestępstwa znalazły odzwierciedlenie między innymi w publikacjach poświęconych psychologicznym determinantom niedostosowania społecznego i przestępczości oraz związkom między poziomem inteligencji a przestępczością. Syntezy wiedzy dotyczącej przestępcy dokonała Pani Profesor w świetnej teoretycznej pracy pt. *Sprawca przestępstwa (zarys problematyki)* opublikowanej w 1991 r. w „Archiwum Kryminologii".

Na początku lat dziewięćdziesiątych zainteresowania badawcze prof. Zofia Ostrihanska kieruje ku wiktymologii; zrealizowała wówczas nowatorskie badania indywidualne nad ofiarami włamań do mieszkań. Drugi kierunek to stosowanie wobec sprawców przestępstw środków karnych wolnościowych – probacyjnych – i badania nadzoru kuratora sądowego nad skazanym. Efekt tych prac stanowi opublikowana wspólnie z Anetą Greczuszkin książka prezentująca wszechstronną analizę działalności rodzinnego kuratora sądowego (książka doczekała się trzech wydań).

Wyniki badań kryminologicznych Pani Profesor prezentowała na licznych konferencjach krajowych i zagranicznych. Uczestniczyła także w badaniach międzynarodowych, między innymi jako redaktor części polskiej raportu zatytułowanego *Ordinary Crime Prevention and Control in Warsaw*, koordynowanego przez Uniwersytet ONZ w Tokio.

Przez wiele lat prof. Ostrihanska była członkiem komitetu koordynacyjnego programu Problem: 08.3 „Patologiczne zjawiska społeczne – charakterystyka, uwarunkowania, zapobieganie". Corocznie opiniowała badania koordynowane przez Instytut Psychiatrii i Neurologii w dziedzinie zapobiegania skutkom alkoholizmu i narkomanii. Była także członkiem Komisji do spraw Reformy Prawa Karnego Wykonawczego.

Pani Profesor była i nadal jest członkiem komitetów redakcyjnych: „Archiwum Kryminologii", „Przeglądu Więziennictwa Polskiego", „Rocznika Nauk Społecznych KUL". Szczególne związki łączą ją z „Archiwum Kryminologii" – pismem powoła-

nym po II wojnie światowej przez prof. Stanisława Batawię. Uczestniczyła w pracach redakcyjnych pisma, potem, po śmierci prof. Batawii, przez wiele lat współredagowała „Archiwum Kryminologii" (jako zastępca redaktora naczelnego) z prof. Jerzym Jasińskim (redaktorem naczelnym), a obecnie, od dziesięciu lat, jest jego redaktorem naczelnym.

Profesor Zofia Ostrihanska była promotorem w pięciu przewodach doktorskich w Instytucie Nauk Prawnych PAN i na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Do dziś uczestniczy w życiu naukowym Zakładu Kryminologii INP PAN – jest zapraszana na zebrania zakładu, recenzuje nasze prace, koncepcje projektów badawczych, dyskutuje nad przygotowywanymi w zakładzie pracami doktorskimi i habilitacyjnymi.

Miałam zaszczyt być doktorantką Pani Profesor, wspólnie pracowałyśmy nad różnymi tematami badawczymi, wśród których badania nad funkcjonowaniem ustawy o tzw. pasożytnictwie społecznym zajmują miejsce szczególne, wspólnie też od lat redagujemy „Archiwum Kryminologii". Wierność wartościom, twórcze i jednocześnie rzetelne prowadzenie badań kryminologicznych, kierowanie zespołem lekko i jakby niezauważalnie, ale konsekwentnie i z poczuciem humoru – to moje lekcje ze wspólnej z nią pracy.

BIBLIOGRAFIA PRAC PROF. DR HAB. ZOFII OSTRIHANSKIEJ

I. Książki, monografie

1. *Młodociani sprawcy przestępstw o charakterze chuligańskim* (wraz z B. Szamotą, D. Wójcik), Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław 1982.
2. *Pasożytnictwo społeczne. Stereotypy i fakty* (wraz z I. Rzeplińską), Warszawa 1988.
3. *Losy uczniów nieprzystosowanych społecznie*, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1997.
4. *Praca z indywidualnym przypadkiem w nadzorze rodzinnego kuratora sądowego* (wraz z A. Greczuszkin), Norbertinum, Lublin 1999, 2000 i 2005 (3 wydania).

II. Artykuły w czasopismach

1. *Prognoza recydywy u nieletnich przestępców oraz wyniki badań prognostycznych 180 recydywistów w wieku 15–16 lat*, *Archiwum Kryminologii* 1965, t. III.
2. *Opóźnienie szkolne a poziom inteligencji nieletnich przestępców*, *Psychologia Wychowawcza* 1968, nr 3.
3. *Wielokrotni recydywiści o wczesnym i późnym początku karalności*, *Archiwum Kryminologii* 1969, t. IV.
4. *Rozmiary alkoholizmu u wielokrotnych recydywistów*, *Problemy Alkoholizmu* 1969, nr 12.
5. *Samoagresja wielokrotnych recydywistów*, *Przegląd Penitencjarny* 1969, nr 2.
6. *Kryteria niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży*, *Archiwum Kryminologii* 1972, t. V.
7. *Wyniki badań 110 dziewcząt „nie uczących się i nie pracujących"* (wraz z A. Kossowską), *Archiwum Kryminologii* 1972, t. V.

8. *Wywiad z więźniem i jego rodziną jako jedna z metod pracy psychologa więziennego*, *Prace Psychologiczno-Pedagogiczne Uniwersytetu Jagiellońskiego* 1973, z. 19.
9. *Wielokrotni recydywiści w świetle badań kryminologicznych i psychologicznych*, *Archiwum Kryminologii* 1976, t. VII.
10. *Wielokrotni recydywiści*, *Państwo i Prawo* 1976, z. 6.
11. *Alkoholizowanie się uczniów szkół podstawowych a objawy ich nieprzystosowania społecznego* (wraz z D. Wójcik), *Problemy Alkoholizmu* 1978, nr 11.
12. *Norma poszanowania cudzej własności w zachowaniu uczniów szkół podstawowych*, *Państwo i Prawo* 1980, z. 7.
13. *Profesor Stanisław Batawia*, *Archiwum Kryminologii* 1982, t. VIII–IX.
14. *Rozmiary nieprzystosowania społecznego uczniów warszawskich szkół podstawowych*, *Archiwum Kryminologii* 1982, t. VIII–IX.
15. *Prawonarusziteli mołodiożnowo wozrasta, osużdionnyje za priestuplenija chuliganskogo charaktiera* (wraz z D. Wójcik), *Polskoje Sowriemiennoje Prawo* 1982, nr 1/2.
16. *O problemie metodologicznym w badaniach nad przestępczością*, *Państwo i Prawo* 1984, z. 6.
17. *Karalność uczniów nieprzystosowanych społecznie* (wraz z D. Wójcik), *Archiwum Kryminologii* 1984, t. XI.
18. *Sytuacja dzieci i młodzieży w Polsce* (wraz z D. Wójcik), *Archiwum Kryminologii* 1985, t. XII.
19. *Funkcjonowanie ustawy o postępowaniu wobec osób uchylających się od pracy – wyniki badań* (wraz z I. Rzeplińską), *Archiwum Kryminologii* 1987, t. XIV.
20. *Ustawa o postępowaniu wobec osób uchylających się od pracy w świetle badań* (wraz z I. Rzeplińską), *Państwo i Prawo* 1987, z. 9.
21. *Praca mężczyzn nadużywających alkoholu. (Przyczynek do dyskusji nad ustawą o postępowaniu wobec osób uchylających się od pracy)* (wraz z I. Rzeplińską), *Archiwum Kryminologii* 1988, t. XV.
22. *Nieprzystosowanie społeczne młodzieży a sprawy w sądzie rodzinnym*, *Studia Prawnicze* 1988, z. 1–2.
23. *So-called social parasitism: a social problem and its legal regulation* (wraz z I. Rzeplińską), *International Journal of the Sociology of Law* 1989, nr 17.
24. *Młodzież nieprzystosowana społecznie. (Badania katamnestyczne)* (wraz z D. Wójcik), *Archiwum Kryminologii* 1990, t. XVI.
25. *Sprawca przestępstwa (zarys problematyki)*, *Archiwum Kryminologii* 1991, t. XVII.
26. *Burglaries as seen by the victims* (wraz z D. Wójcik), *International Review of Victimology* 1993, t. 2, nr 3.
27. *Raport lorda Wolfa. (Dot. więziennictwa w Anglii)*, *Przegląd Więziennictwa Polskiego* 1992, nr 2/3.
28. *Problemy współczesnej kurateli sądowej*, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. prof. Stanisława Batawii* 1996, nr 5.
29. *Police response to crime: the perception of victims from two Polish cities* (wraz z D. Wójcik, R.I. Mawbym), *Policing and Society* 1997, t. 7.
30. *Security and crime prevention at home: a comparison of victims' response to burglary in England, Poland and Hungary* (wraz z D. Wójcik, R.I. Mawbym, S. Walklate, I. Görgenyi), *International Journal of Risk and Crime Prevention* 1997, t. 2, nr 1.

31. *Zakład Kryminologii – rys historyczny*, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. prof. Stanisława Batawii* 1997, nr 6.
32. *Ofiary włamań mieszkaniowych (wyniki międzynarodowych badań porównawczych)* (wraz z D. Wójcik, R.I. Mawbym, S. Walklate, I. Görgenyi), *Archiwum Kryminologii* 1997–1998, t. XXIII–XXIV.
33. *Zasady odpowiedzialności nieletnich wobec kodyfikacji karnej* (wraz z B. Czarnecką-Dzialuk, D. Wójcik), *Państwo i Prawo* 1998, z. 9–10.
34. *Victims' needs and the availability of services: a comparison of burglary victims in Poland, Hungary and England* (wraz z D. Wójcik, R.I. Mawbym, S. Walklate, I. Görgenyi), *International Criminal Justice Review* 1999, nr 9 (1).
35. *Victims and crime prevention: a comparison of public response to crime in England, Poland and Hungary* (wraz z D. Wójcik, R.I. Mawbym, S. Walklate, I. Görgenyi), *International Journal of Risk, Security and Crime Prevention* 1999, nr 2 (1).

III. Artykuły w pracach zbiorowych

1. *Badania Zakładu Kryminologii INP PAN*, w: *Revija za Kriminologiju*, Lubliana 1966.
2. *Psychologiczne determinanty niedostosowania społecznego i przestępczości*, w: J. Jasiński (red.), *Zagadnienia przestępczości w Polsce*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975.
3. Z. Ostrihanska, *Poziom inteligencji a przestępczość*, w: J. Jasiński (red.), *Zagadnienia przestępczości w Polsce*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975.
4. *Prognoza recydywy u nieletnich*, w: A. Krukowski (red.), *Prognozowanie kryminologiczne – wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975.
5. *Problem nieprzystosowania społecznego u młodzieży*, w: J. Jasiński (red.), *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław 1978.
6. *Psychologiczne determinanty niedostosowania społecznego i przestępczości*, w: J. Jasiński (red.), *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław 1978.
7. *Poziom inteligencji a przestępczość*, w: J. Jasiński (red.), *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław 1978.
8. *Przedmowa do drugiego wydania*, w: S. Batawia, *Wstęp do nauki o przestępcy. Zagadnienie skłonności przestępczych*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1984.
9. *Problematyka kryminologiczna recydywy* (wraz z B. Szamotą), w: J. Skupiński (red.), *Problemy recydywy i drobnej przestępczości w prawie Polski i RFN*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1984.
10. *Psychological determinants of social maladjustment and delinquency*, w: J. Jasiński (red.), *Problems of Social Maladjustment and Crime in Poland*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1989.
11. *The problem of social maladjustment among young people*, w: J. Jasiński (red.), *Problems of Social Maladjustment and Crime in Poland*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1989.

12. *A longitudinal study of social maladjustment in young persons*, w: H.-J. Kerner, G. Kaiser (red.), *Kriminalität, Persönlichkeit, Lebensgeschichte und Verhalten*, Springer, Berlin 1990.
13. *Department of Criminology of the Institute of State and Law at the Polish Academy of Sciences*, w: J.M. Jehle (red.), *Criminological Research and Planning in State and Supranational Institutions*, Kriminologische Zentralstelle, Wiesbaden 1990.
14. *Osoby poszkodowane włamaniem* (wraz z D. Wójcik), w: H. Kołakowska-Przełomiec (red.), *Przestępstwa kradzieży z włamaniem: studium kryminologiczne*, „Typografika", Warszawa 1996.
15. *Wychowawcze aspekty postępowania w sądzie dla nieletnich*, w: A. Dębiński, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Ius et Lex. Księga jubileuszowa ku czci Profesora Adama Strzembosza*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2002.
16. *Treść dozoru kuratora sądowego (refleksje na podstawie zmian w kurateli angielskiej),* w: W. Czapliński (red.), *Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa 50-lecia Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar", Warszawa 2006.
17. *Diagnoza w pracy kuratora sądowego*, w: T. Jedynak, K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2008.

IV. Materiały z konferencji

1. *Problematyka kryminologiczna recydywy* (wraz z B. Szamotą), w: L. Falandysz (red.), *Problemy nowego prawa karnego. Materiały konferencji naukowej zorganizowanej przez Komitet Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk w dniach 4−6 maja 1970 roku w Warszawie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1973.
2. *Recidivists in the Criminal Justice System*, w: *Scandinavian-Polish Workmeeting*, Denmark 1981.
3. *Problematyka alkoholizowania się młodzieży ze szkół podstawowych w Warszawie* (wraz z D. Wójcik), w: *Konferencja nt. Społeczne aspekty pijaństwa i alkoholizmu w Polsce*, Opole 1981.
4. *Włamania do mieszkań w opinii osób poszkodowanych* (wraz z D. Wójcik), w: E. Bieńkowska (red.), *Wiktymologia w Europie. Materiały pierwszej międzynarodowej konferencji na temat wiktymologii w Europie Wschodniej i Zachodniej, Konstancin k. Warszawy, 17–22 marca 1991*, Warszawa 1993.
5. *Probacja na podstawie badań nad nadzorem rodzinnego kuratora sądowego*, w: *Probacyjne środki polityki karnej – stan i perspektywy. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Praw Człowieka i Praworządności 20–21.10.2000 r.*, Warszawa 2001.

V. Prace publicystyczno-naukowe

H. Kołakowska-Przełomiec, Z. Ostrihanska, A. Kossowska, D. Wójcik, J. Krawczyk, I. Rzeplińska, B. Szamota-Saeki, K. Badźmirowska-Masłowska, *Nieletni do więzienia? Naukowcy przeciw*, *Rzeczpospolita* z 24 czerwca 1994 r.